

207.
INSTITUT ZA NOVIJU ISTORIJU SRBIJE

SRBIJA U
MODERNIZACIJSKIM
PROCESIMA XX. VEKA

(Naučni skup)

SERBIA IN THE
MODERNIZATION PROCESSES
OF THE 20TH CENTURY

(Conference)

BEOGRAD, 1994.

SADRŽAJ / CONTENTS

REČ REDAKTORA / PREFACE	11
-------------------------------	----

I POGLED NA EPOHU / DELIBERATION ON THE EPOCH

Prof. dr BRANKO PETRANOVIĆ	17
----------------------------------	----

Modernizacija u uslovima nacionalno nestabilnog društva
(Jugoslovensko i srpsko iskustvo)

Modernization in Conditions of Nationally Unstable Society
(Yugoslav and Serbian Experience)

Dr MIRA BOGDANOVIĆ	35
--------------------------	----

Modernizacijski procesi u Srbiji u XX veku
Modernization Processes in Serbia in the 20th Century

Dr VLADIMIR CVETKOVIĆ	59
-----------------------------	----

Usud Moderniteta
The Fate of Modernism

Dr SLAVOLJUB CVETKOVIĆ	69
------------------------------	----

Revolucija i modernizacija
Revolution and Modernization

II OD POJEDINAČNOG KA CELINI / FROM PARTICULAR TO THE TOTALITY

1. Privreda / Economy	77
-----------------------------	----

Dr DANICA MILIĆ	79
-----------------------	----

Monetarno-kreditni sistem u privredi Srbije početkom XX veka
Monetary and Credit System in the Economy of Serbia in Early 20th Century

Dr MILUTIN FOLIĆ	91
------------------------	----

Modernizacija ekonomsko-društvenih procesa na Kosovu i Metohiji u prve dve decenije XX veka
Modernization of Economic and Social Processes in Kosovo and Metohija in the First Two Decades of the 20th Century

Dr MOMČILO ISIĆ	101
Sitno posjedništvo kao kočnica ekonomske modernizacije Srbije u prvoj polovini XX veka	
Small Holding as the Obstacle to Economic Modernization in the First Half of the 20th Century	
Dr ŽIVOTA DJORDJEVIĆ	113
Zemljišni minimum i zemljišni maksimum kao ograničenja razvoja Srbije u novo doba	
Land Minimum and Land Maximum as Restrictions to the Development of Serbia in the New Era	
Mr DRAGAN ALEKSIĆ	123
Međunarodni privredni položaj Jugoslavije pred Drugi svetski rat	
International Economic Position of Yugoslavia Between The Two World Wars	
Dr SMILJANA DJUROVIĆ	133
Industrijalizacija Srbije – legitimitet za moderni svet XX veka	
(Presek kroz jednu istorijsku strukturu)	
Industrialization of Serbia – Legitimacy for a Modern 20th Century World	
(Cross Section Through a Historical Structure)	
Dr ŽARKO JOVANOVIĆ	143
Poljoprivreda Srbije u ratu 1941-1945.	
Agriculture in Wartime Serbia 1941-1945	
Mr VERA GUDAC	151
Politika Komunističke partije Jugoslavije 1945-1953. godine kao faktor blokiranja modernizacijskih procesa na selu	
The Policy of the Communist Party of Yugoslavia 1945-1953 as a Factor for the Blockade of the Modernization Proces in the Country	
2. Informatika / The Informatio Science	161
NIKOLA MARKOVIĆ	163
Doprinos informatike procesima modernizacije u Srbiji	
Contribution of the Information Science to the Modernization Processes in Serbia	
3. Država / State	171
Prof. dr STEVAN LILIĆ	173
Konceptualne pretpostavke modernizacije države	
Modernization of the Government – Conceptual Preconditions	

Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ	181
Državno-pravni položaj Srbije krajem XX veka Legal Position of the Serbian State by the End of the 20th Century	
4. Kultura / Culture	191
Dr LJUBODRAG DIMIĆ	193
Kulturna politika i modernizacija jugoslovenskog društva 1918-1941. (Mogućnosti i ograničenja) Cultural Policy and Modernization of the Yugoslav Society 1918-1941 (Possibilities and Limitations)	
Prof. dr DJORDJE STANKOVIĆ	211
Savremena antinaučnost i modernizacija Srbije Contemporary Anti-Scientism and Modernization of Serbia	
Dr LJUBINKA TRGOVČEVIĆ	217
Obrazovanje kao činilac modernizacije Srbije u XIX veku (Analitička skica) Education as a Modernization Factor in Serbia in the 19th Century (Analytical Outline)	
5. Elita i modernizacija / Elite and Modernization	233
Dr LATINKA PEROVIĆ	235
Politička elita i modernizacija u prvoj deceniji nezavisnosti srpske države Political Elite and Modernization in the First Decade of the Independent Serbian State	
6. Spoljna politika / Foreign Policy	247
Dr LJILJANA ALEKSIĆ-PEJKOVIĆ	249
Novi kurs u spoljnoj politici Srbije početkom XX veka (Uklapanje u savremeno unutrašnje ustrojstvo i spoljno zaokruženje) A New Course in the Foreign Policy of Serbia in Early 20th Century (Conformation to Contemporary Internal Structure and External Surroundings)	
Dr MILAN RISTOVIĆ	261
Rat, modernizacija i industrijalizacija Jugoistočne Evrope (Nemački stavovi o promenama društvene i privredne strukture "dopunskog pri- vrednog prostora" 1940-1943.) War, Modernization and Industrialization of the Southeastern Europe (German Positions Concerning Changes of Social and Economic Structure of "Supplementary Economic Area" 1940-1943)	

7. Institucije, organizacije, ličnosti / Institutions, Organizations, Persons	271
Dr RAJKO SUDŽUM	273
Socijalno osiguranje u Srbiji u XX veku Social Security in Serbia in the 20th Century	
Dr MILICA MILENKOVIĆ	289
Radničke socijalne ustanove u Srbiji, Međunarodna organizacija rada i proces modernizacije radničkog zakonodavstva u Jugoslaviji i Srbiji 1918-1941. Workers' Social Institutions in Serbia, International Labor Organization, and Modernization of Labor Legislation in Yugoslavia and Serbia 1918-1941	
Mr DUBRAVKA STOJANOVIĆ	297
Srpska socijaldemokratska partija između političke moderne i revolucionarne or- todoksije The Serbian Social Democratic Party Between The Political Modernism and Or- thodoxy	
Mr KOSTA NIKOLIĆ	309
Radikalna levica u Srbiji 1903-1921. The Radical Socialists in Serbia 1903-1921	
Mr GORDANA KRIVOKAPIĆ-JOVIĆ	317
Socijalna struktura Narodne radikalne stranke (1918-1929); Skica Social Structure of the People's Radical Party in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1918-1929	
Mr OLGA POPOVIĆ-OBRAĐOVIĆ	333
Političke stranke i izbori u Kraljevini Srbiji 1903-1914. Prilog istoriji stranačkog pluralizma Political Parties and Elections in The Kingdom of Serbia 1903-1914. A Contri- bution to the History of Party Pluralism	
Dr RADMILA RADIĆ	349
Uticaj razvoja Srpske pravoslavne crkve na modrnizacijske procese u Srbiji i Ju- goslaviji Influence of The Serbian Orthodox Church on the Modernization Processes in Serbia and Yugoslavia	
Dr MILE BJELAJAC	355
Vojska kao faktor modernizacije Military as the Factor of Modernization	
BRANKA PRPA-JOVANOVIĆ	361
Procesi modernizacije i položaj žene u Srbiji tokom XIX i prve polovine XX vi- jeka	

Modernization Processes and Status of Women During the 19th and 20th Centuries

Dr IVAN ČOLOVIĆ 367
Skerlić i srpski politički mitovi
Skerlić and Serbian Political Myths

Dr NADEŽDA JOVANOVIĆ 377
Dragoljub Jovanović o demokratiji kao osnovnom uslovu društvenog progressa
Dargoljub Jovanović on Democracy as the Main Prerequisite of Social Progress

8. Etnički odnosi / Ethnic Relations 387

Prof. dr LJUBOMIR MADŽAR 389
Istine i zablude o nacionalnoj diskriminaciji Srba
Truths and Fallacies About National Discrimination of Serbs

Dr DUŠAN JANJIĆ 393
Srbija između prošlosti i budućnosti
Serbia Between the Past and the Future

**III TEORIJA MODERNIZACIJE I MODELI ISTRAŽIVANJA /
THEORY OF MODERNIZATION AND RESEARCH MODELS 405**

Dr Marija Obradović 407
Teorija modernizacije i modeli razvoja
Theory of Modernization and Development Models

Dr Slobodan Branković 425
Modernizam i istorija
("Kraj istorije" kao kraj Moderne)
Modernism and History
("The End of History" as Epilog of Moderna)

Mr Peda J. Marković 435
Teorija modernizacije i njena primena na međuratnu Jugoslaviju i Beograd
Theory of Modernization and Its Application to History of the Interwar Yugoslavia and Belgrade

PODACI O AUTORIMA / NOTES ON THE AUTHORS 447

Štampa
ČIP – Štampa
Studentski trg 15

Tiraž
500 primeraka

ISBN 86-7005-008-0

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.43(497.11)“19”(082)

SRBIJA u modernizacijskim procesima XX
veka : (naučni skup) = Serbia in the
Modernization Processes of the 20th Century :
(conference) / [uređivački odbor Latinka
Perović, Marija Obradović, Dubravka
Stojanović]. – Beograd : Institut za noviju
istoriju Srbije, 1994 (Beograd : ČIP Štampa).
– 452 str. ; 24 cm

Tiraž 500. – Podaci o autorima: str. 449-452.
– Rezimeji; Summaries. – Bibliografija uz
većinu radova.

ISBN 86-7005-008-0

1. Перовић Латинка
949.711“19”(082)

а) Друштвени развој – Србија – 20 в –
Зборници б) Србија – Модернизација – 20 в –
Зборници
ID = 29074188

IZDAVANJE OVE KNJIGE FINANSIJSKI SU OMOGUĆILI MINISTARSTVO ZA NAUKU I
TEHNOLOGIJU REPUBLIKE SRBIJE I SAVEZNO MINISTARSTVO ZA NAUKU I TEHNOLOGIJU

KONCEPTUALNE PRETPOSTAVKE MODERNIZACIJE DRŽAVE

APSTRAKT: *Iskustva i dostignuća razvijenih zemalja nedvosmisleno ukazuju da savremene države i pravni sistemi ne mogu proizići iz modela države koji je koncipiran kao tzv. aparat vlasti i prinude, projektovan kao skup normativno-pravnih autoritativnih struktura i procedura. U tom kontekstu i konkretno pitanje modernizacije države i državnih institucija u Srbiji treba načelno postaviti kao strukturalnu transformaciju ne samo postojećih konceptualnih okvira (država kao javna služba), već i brojnih praktičnih rešenja i aplikacija (konvergencija ka standardima ekonomske efikasnosti).*

I

Megatrendovi nove društvene realnosti temeljno su uzdrmali naš svakodnevni život i u osnovi izmenili postojeće poglede na svet.¹ Paralelno sa tim, javljaju se nove konceptualne osnove saznanja i metode naučnog istraživanja. Stavljanjem pitanja kompleksne interakcije u centar svog interesovanja, savremena nauka je istovremeno otvorila i niz drugih pitanja neposredno vezanih za fenomen socijalnih sistema - od opštih principa upravljanja do prirode i karaktera društva i društvenih institucija.² I u oblasti države i prava, sistemski pristup menja tradicionalni pristup istraživanja.³

Medjutim, u uslovima neprekidnog narastanja složenosti, analitički i empirijski pristupi su otkazivali, uz očiglednu konstataciju da postojeći koncepti i teorijski modeli ne odgovaraju stvarnim socijalnim procesima. Tako je do skora i za oblast društvenih nauka bila karakteristična njena prevashodno analitička i empirička orijentacija, usmerena ka pozitivističkom utvrđivanju činjenica i izvođenju deduktivnih zaključaka. U tom smislu, ističe se da se: "Opšti pristup koji karakteriše raniji emirizam svodio na to da pojave proučavamo tako što ih rastavljamo na posebne, međusobno odvojene delove (faktore), na pojave koje ostaju izolovane. Glavni cilj bio je razvijanje stvarnosti na sve manje jedinice i izolovanje pojedinih uzročnih nizova".⁴

Opšta teorija sistema,⁵ medjutim, polazi od stava da je svaki složeni sistem izložen određenom dejstvu svojih unutrašnjih elemenata i faktorima iz svog okruženja: u ovoj dinamičkoj interakciji sistem se prilagođava unutrašnjim i spoljašnjim promenama. I ljudska društva, kao kompleksni i dinamički socijalni sistemi u osnovi podležu istim principima interakcije elementa samog sistema i regulacije odnosa sistema sa svojim okruženjem.⁶

II

Generalno posmatrano, proces modernizacije podrazumeva iniciranje i sprovođenje određenih adaptivnih i razvojnih procesa bilo u okviru društva kao celine, bilo u okviru pojedinih njegovih segmenata, kao što je industrija, saboraćaj, školstvo, državna uprava itd. U ovom kontekstu, modernizacija se može razumeti kao proces razvoja društva koje je istorijski neprilagodjeno, odnosno "...dok je razvoj uopšte proces prilagođavanja društve-

niš ustanova na promene, dotle je modernizacija oblik izmene društvene strukture kako bi se omogućio napredak".⁷

Sa druge strane, uočeno je da ukoliko dodje do većih neskalada u prilagodjavanju institucija socijalnih sistema sa realnim razvojem, nastaju poremećaji koji se manifestuju kao "krize", i to bilo kao kriza sistema u celini,⁸ bilo kao kriza pojedinih njegovih pod-sistema (npr. prava).⁹ Inicijative da se pristupi modernizaciji države i njenih institucija nastaju kao posledica potrebe da se prevaziđe kriza koja ih je zahvatila. Krize naročito dolaze do izražaja u uslovima tzv. pojačane socijalne turbulencije kada je potrebno izvršiti konceptualnu i strukturalnu tranziciju socijalnog sistema. U ovoj situaciji nalazi se država i državne institucije u Srbiji, koja od 1990. godine pokušava da se transformiše od partijske države autoritativnog tipa u modernu post-socijalističku pravnu državu zasnovanu na standardima političkog pluralizma, tržišne ekonomije i vladavine prava.¹⁰

Iskustva i dostignuća razvijenih zemalja nedvosmisleno ukazuju da savremene države i pravni sistemi ne mogu proizići iz modela države koji je koncipiran kao tzv. aparat vlasti i prinude, projektovan kao skup normativno-pravnih autoritativnih struktura i procedura. Istovremeno, iskustva zemalja suočenih sa razvojnim teškoćama nedvosmisleno ukazuju da su autoritativni državno-pravni modeli iscrpili svoje organizacione, funkcionalne, tehnološke i finansijske mogućnosti.

Za razliku od prevaziđenih modela države kao aparata vlasti, savremene države, kao kompleksni sistemi ljudske saradnje,¹¹ ne mogu se koncipirati (niti se njima može delotvorno upravljati) samo na osnovu pozitivističkog pristupa i normativističke dogmatike. Ovo iz razloga što su države po svojoj prirodi realni otvoreni dinamički sistemi, a ne zatvorene i apstraktne misaono-logičke pravne konstrukcije.¹²

Državno-pravni pristup, koji državu vidi kao aparat sa jednim zadatkom da vrši državnu vlast, nastao je u Nemačkoj u drugoj polovini prošlog veka, da bi praktično već posle Prvog svetskog rata bio napušten. Ovaj pristup državi, međutim, stavljen u kontekst tzv. klasne suštine države i prava, naročito dolazi do izražaja u Sovjetskom Savezu krajem tridesetih, a puni zamah dobija tokom četrdesetih i pedesetih godina ovog veka. Istovremeno, model države kao aparata vlasti, biva prihvaćen i u drugim socijalističkim zemljama, između ostalog, i kod nas.¹³

Modeli države koji danas prevladaju u razvijenim zemljama (posebno evropskim), proizilaze iz konceptualne osnove socijalne funkcije države i njene delatnosti. Prema ovom pristupu, nastalom u uslovima razvijenog materijalnog i kulturnog društvenog razvoja, država i državna vlast se transformišu od aparata vlasti i prinude, u organizaciju sa socijalnom funkcijom sa zadatkom da obavlja javne službe i da pruža tzv. javne usluge svojim građanima u oblasti od vitalnog interesa za njihov život i rad (obrazovanje, socijalna i zdravstvena zaštita, naučna istraživanja, zaštita prirode, privredni razvoj, itd.).¹⁴ Polazeći od ovog, u teoriji i praksi razvijenih zemalja, naročito se ističe da se moderna država i njena uloga moraju razumeti tako što se polazi od konceptualne pretpostavke da: "... savremeni ustavni sistemi prevashodno počivaju na konceptu države kao organizacije koja pruža javne usluge".¹⁵

Na konceptualnom planu, iskustva i dostignuća razvijenih zemalja sa parlamentarnom demokratijom i tržišnom privredom potvrđuju da se savremena država ne može svesti na skup normi (tj. na zakone i propise) koji regulišu njenu delatnost. Ovo iz razloga što su države složeni i dinamički društveni sistemi, koji osim pravnog, karakterišu brojni funkcionalni, organizacioni, tehnološki, psihološki, etički i drugi elementi. Otuda i svaki savremeni projekt modernizacije i strukturalne transformacije države mora početi od modela uslužno orijentisane države koja obavlja javne službe kao svoje konceptualne osnove.¹⁶

Transformacija države u organizaciju koja obavlja socijalnu funkciju vršeći javne službe, podrazumeva i njenu profesionalnu i tehnološku modernizaciju. Društveni razvoj pokazuje da se država ne može svesti na puku "instrument vlasti u rukama vladajuće klase" pomoću koje politička partija i njena elita realizuje partikularne političke interese na račun opštih, već da ona mora biti regulator društvenih procesa u opštem interesu koja

garantuje ekonomski napredak i demokratski poredak. Slično je i sa pravnim poretkom, jer je paralelno sa modernizacijom države, neophodna i modernizacija pravnog sistema.¹⁷

III

Koncept pravne države (Rechtsstaat) i princip vladavine prava (rule of law) velike su tekovine evropske i svetske civilizacije.¹⁸ U odnosu na državu, poseban značaj ovih postulata je u tome što obezbeđuje legalitet (zakonitost) odluka koje donose državni organi.

Kao tvorevina XIX veka, koncept pravne države podrazumeva normativistički model uređenja društvenih odnosa, prema kojem se zakonima i drugim opštim aktima (naročito upravnim propisima) propisuju pravila društvenog ponašanja. Međutim, koncept pravne države u svom izvornom vidu (tj. da je neki postupak opravdan samim tim što je u skladu sa nekim propisom) danas ne bi mogao biti ostvaren bez velike opasnosti po opšte demokratske tekovine (dovoljno je samo spomenuti nacističke i rasističke režime). Iz tih razloga, pravna država danas ne može predstavljati cilj, već samo nužnu pretpostavku za vladavinu prava, ostvarivanje ustavnosti i zakonitosti, pravde i pravičnosti.

Za razliku od tradicionalnog koncepta pravne države,¹⁹ prema kojem državna vlast stiče legitimitet samim svojim postojanjem, odnosno prema kojem su državni postupci legitimni (opravdani) samim tim što su legalni (doneti po propisu), savremene koncepcije polaze od koncepta da države mogu steći svoj legitimitet samo odgovarajućim delanjem. U tom smislu, neki postupak ne postaje legitiman samim tim što ga je preduzela država, već se opravdanost svakog postupka mora ceniti i po osnovu njegove sadržine. Kako delatnost države ne postaje legitimna samim svojim vršenjem, to i koncept državne vlasti mora ustupiti mesto konceptu opravdanosti državnog delovanja. Ovakav pristup označava i savremenu orijentaciju u određivanju uloge državnih organa, čime državno delovanje prestaje biti samo pravna manifestacija države kao represivnog aparata vlasti i prinude, i postaje aktivni pokretač brojnih društvenih tokova.²⁰

Modernizacija države i njene transformacije od aparata vlasti u pružaoca javnih usluga, označila bi i ostvarenje socijalne (otvorene) umesto tzv. klasne (zatvorene) funkcije države kao instrumenta socijalne regulacije.

IV

Kao aktivni učesnici u društvenim tokovima, države u razvijenim zemljama predstavljaju jednu od osnovnih poluga materijalnog i duhovnog razvoja savremenog društva. Ovo nameće potrebu određivanja standarda na osnovu kojih se mogu planirati, implementirati i kontrolisati stvarni efekti njenog rada. Zbog toga se pri koncipiranju savremenih država, osim legitimiteta državnog delovanja i legaliteta njenih odluka, mora voditi računa i o efikasnosti rada i modernizaciji države u celini, posebno njenog upravnog i pravosudnog podsistema.²¹

Kao posledica brojnih aktivnosti koje realizuje, savremena država pod pritiskom je enormnih troškova. Nedostatak finansijskih sredstava i povećana potražnja njenih "usluga" u oblasti zdravstva, školstva, nauke itd., suočavaju državu sa velikih teškoćama. U ovakvim uslovima, zahtevi za racionalnim i ekonomičnim korišćenjem resursa, posebno sa razvojem ekološke svesti, postaje prioritet od najvećeg značaja. Za razliku od privrede, država ne može da "prodaje" usluge koje pruža. Zbog toga dobro organizovana savremena država mora, uz povećanje efikasnosti svog rada, istovremeno da smanjuje troškove svog delovanja. Efikasnost se postiže uvođenjem nove tehnologije i racionalnom organizacijom rada, kojom se poboljšavaju organizacioni i funkcionalni uslovi ostvarivanja njenih zadataka. Imajući to u vidu, savremene države u obavljanju svojih aktivnosti načelno konvergiraju standardima funkcionisanja ekonomskih sistema.²²

Razvijena društva se opredeljuju za takve modele državne organizacije koji odgovaraju njihovim potrebama. Ovo iz razloga što zadržavanje modela krutih hijerarhijskih odnosa i činovničkog mentaliteta zaposlenih u državi negativno utiče ne samo na efikasnost rada državnih organa, već i na opštu dinamiku društvenog i ekonomskog razvoja. Kao posledica toga, deregulacija²³ i privatizacija²⁴ nisu više isključivo rezervisane za ekonomiju, već nalaze svoju primenu i u okviru države i javne uprave. Deregulacija, stoga, mora postati osnovna programska orijentacija u naporima na modernizaciji i postojećeg modela države i njenog upravnog i pravosudnog podsistema.

Tehnologija i informatika nezadrživo prodiru i u državnu organizaciju i bitno utiču na transformacije državne strukture i njenih podsistema. Prikupljanje, obrada i²⁵ korišćenje podataka oduvek su igrale značajnu ulogu u vođenju društvenih poslova. U savremenim uslovima može se reći da je upravo obrada podataka i informacija osnovna funkcija savremene države, te je i informatička aktivnost upravnih i drugih podsistema države bitna pretpostavka zakonitom, efikasnom i ekonomičnom ostvarivanju uloge države, njene uprave, pravosudja i javnih službi.²⁶ Informatička tehnologija može se koristiti praktično u svim oblastima državne aktivnosti: od projektovanja unutrašnje organizacione strukture državnih organa, posebno upravnih organizacija, do vođenja informaciono-dokumentacionih i upravljačkih sistema na nacionalnom i lokalnom nivou (telekomunikacije, saobraćaj, komunalni poslovi itd.). Ovo proizilazi iz okolnosti da je veliki deo poslova rutinske i repetitivne prirode što omogućava njihovu standardizaciju i automatizaciju kako u prikupljanju i obradi podataka za donošenje i realizaciju odluka i vođenja postupka, tako i u oblasti kompjuterske obrade teksta i opšte informatizacije kancelarijskog poslovanja.²⁷

Najnovija dostignuća na području tehnološke modernizacije države i prava pojedinih zemalja (Norveške, SAD, Francuske i dr.), već polaze od primene sofisticirane tehnologije za ostvarivanje državnih ciljeva, kao što su tzv. inteligentni informacioni sistemi, odnosno ekspertni sistemi.²⁸

Svetska iskustva govore o potrebi inoviranja duha postojeće državne, posebno upravne i pravosudne strukture, kako bi se uključila u savremene tokove. Tako se, između ostalog, ističe da je modernoj državi potrebna "socijalna inovacija" kako bi se adaptirala za transformaciju koju donosi informatička tehnologija: "...uvodjenje i razvijanje informatičke tehnologije u upravi traži rešenja koja će obuhvatiti uzajamno prilagodjavanje kako same tehnologije, tako i javne uprave".²⁹ Analogo tome, načela vezana za tehnološku modernizaciju uprave istovremeno se odnose i na modernizaciju ostalih podsistema državne organizacije i delovanja (npr. zakonodavstvo, pravosudje, javne službe i dr.).³⁰

V

Potreba modernizacije države, odnosno njene transformacije od aparata vlasti u organizaciju za pružanje javnih usluga na principima visoke tehnološke efikasnosti i poštovanju principa pravne države nije sporna. Međutim, u svakom posebnom slučaju, prvi korak u rešavanju složenih pitanja modernizacije države je definisanje konceptualne osnove modernizacije i utvrđivanje pravnog stanja stvari.

U tom kontekstu i konkretno pitanje modernizacije države i državnih institucija u Srbiji treba načelno postaviti kao strukturalnu transformaciju ne samo postojećih konceptualnih okvira (država kao javna služba), već i brojnih praktičnih rešenja i aplikacija (konvergencija ka standardima ekonomske efikasnosti). Osim toga, programu modernizacije države i njenih institucija treba pristupiti sa stanovišta savremene stručne metodologije projektovanja sistema, a ne sa pozicija tzv. dogradnje postojećeg pravnog sistema i organizaciju državnih organa. To podrazumeva i odlučnu orijentaciju ka izradi integralnog projekta modernizacije i reforme državne organizacione strukture i pravnog sistema koji bi bili primerni uslovima tržišne privrede, višestranačkog pluralizma i tehnološke inovacije.

Projektu modernizacije države treba prići sa konceptualnog stanovišta da je država složeni i dinamički sistem socijalne regulacije za čiju je transformaciju neophodno an-

gažovati odgovarajuće kadrovske, tehnološke i organizacione faktore. Samo ukoliko se ispune ove pretpostavke, moguće je otpočeti tako neophodan proces modernizacije države, njenih institucija i pravnog sistema u Srbiji.

1. John Naisbitt: *Megatrednovi - Deset novih smjerova razvoja koji mijenjaju naš život*, Globus, Zagreb, 1985.
2. Peter Worsley (editor): *Modern sociology - Introductory Readings*, Penguin Books, Harmondsworth, 1972.
3. Mario Losano: "The Legal System - From Theology to Technology," *Archiv fur Rechts - und Socialphilosophie*, Wiesbaden, LVII, No. 4. 1971.
4. Miroslav Pečujlić: *Metodologija društvenih nauka*, Savremena administracija, Drugo, izmjenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1982, str. 46-47.
5. Ludwig von Bertalanffy: *General Systems Theory - Foundation, Development, Application*, Penguin Books, Harmondsworth, 1971.
6. Eugen Pusić: *Društvena regulacija*, Globus, Zagreb, 1989.
7. Vladimir Gligorov: "Nejednakosti i efikasnost - modernizacija sa sociološkog i ekonomskog stanovišta," Zbornik radova "Modernizacija i društveni razvoj" (priredio: Jovan Teokarević), Stručna knjiga, Beograd, 1990, str. 29.
8. Jovan Mirić: *Sistem i kriza*, CEKADE, Zagreb, 1984.
9. *Kriza pravnog sistema*, Zbornik radova (urednik: Vesna Djukić); CMU, Beograd, 1989.
10. *Savremeni parlamentarizam*, Zbornik radova, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, br. 1, 1992.
11. Eugen Pusić: *Upravni sistemi - sistemi ljudske saradnje*, CHZ, Zagreb, 1985.
12. Stevan Lilić: "Kibernetika modelistika i određivanje upravne funkcije," *Pravni život*, Beograd, br. 5, 1985.
13. Primera radi, u vodećem sovjetskom udžbeniku tog vremena (koji je svojevremeno korišćen i kod nas), između ostalog, se navodi: "Uprava je (...) manifestacija vlasti koja u sebe uključuje prikupljanje poreza, političku represiju (progonstva i izgnanstva, hapšenja i tsl.), upravljanje vojskom, organizaciju špijunaže i kontrašpijunaže, itd." A.I. Denisov: *Osnovi marksističko-lenjinističke teorije države i prava*, Beograd, 1949, str. 165.
14. Leon Digi: *Preobražaji javnog prava*, Geca Kon, Beograd, 1929.
15. David Rosenbloom: *Public Administration and Law*, New York - Basel, 1982, str. 3-4.
16. Nikola Stjepanović, Stevan Lilić: *Upravno pravo*, Zavod za izdavanje udžbenika i nastavna sredstva, Beograd, 1991, str. 140-151.
17. Radomir Lukić (redacteur): *La Modernization Du Droit*, Academie Serbe des Sciences et des Arts, Colloques Scientifiques, Vol. II, Classe des Sciences Sociales, No. 11, Belgrade, 1990.
18. *Pravna država - poreklo i budućnost jedne ideje*, Zbornik radova (urednici: D. Basta i D. Muller), Pravni fakultet u Beogradu, Nemački kulturni i informativni centar u Beogradu, Beograd, 1991.
19. Radomir Lukić: *Teorija države i prava*, Savremena administracija, Beograd, 1956.
20. Serge Alain Mascheriakoff: "The Vagaries of Administrative Legitimacy," *International Review of Administrative Sciences*, Paris, Vol. 2, No. 56, 1990.
21. *Modernizacija upravne i pravosudne delatnosti*, Zbornik radova, Beograd, 1971.
22. Stevan Lilić: "Efikasna uprava - pretpostavka savremene ekonomije i države", *Opština*, Beograd, br. 9-10, 1988.
23. Zoran Jelić: *Deregulacija ekonomskih i društvenih odnosa*, Informacija, Savezni sekretarijat za pravosudje i upravu, Beograd, br. 31, 1988.

24. "U najširem smislu, privatizacija, najčešće se koristi kao opšti pojam kojim se obeležava široki spektar reformskih poduhvata, čija je svrha da upravne aktivnosti podvrgnu strogoj disciplini tržišnog mehanizma. (...) To su višedimenzionalni i složeni fenomeni koji su tesno povezani sa ostalim novim koncepcijama u javnoj upravi". Hendrik J. de Ru: "Progress, Benefits and Costs of Administrative Privatization," *International Revue of Administrative Sciences*, Vol. 56, No. 1, 1990, str. 8, 11.

25. David Burham: *The Rise of The Computer State*, New York, 1979.

26. Stevan Lilić: *Savremena uprava, pravna država i informatička tehnologija*, Savetovanje "Reforma uprave sa stanovišta pravne države", Informacije, Savezni sekretarijat za pravosudje i upravu, br. 35, Beograd, 1989.

27. Jean-Paul Baquias: "Nouvelles Technologies et Reforme Administrative", *Revue Francais d'Administration Publique*, No. 37, Paris, 1986.

28. Richard Susskind: *Expert Systems in Law*, Clarendon Press, Oxford, 1990.

29. Heinrich Reinemann: *Training The Public Service For Information Management*, Brussels, 1987, str. 19.

30. Stevan Lilić: *Pravna informatika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1991.

Odabrana stručna literatura:

Ludwig von Bertalanffy: *General Systems Theory - Foundation, Developoment, Application*, Penguin Books, Harmondsworth, 1971.

Leon Digi: *Preobražaji javnog prava*, Gecca Kon, Beograd, 1929.

Mario Losano: "The Legal System - From Theology to Technology," *Archiv für Rechts-und Socialphilosophie*, Wiesbaden, LVII, No. 4, 1971.

Radomir Lukić (radacteur): *La Modernization Du Droit*, Academie Serbe des Sciences et des Arts, Colloques Scientifiques, Vol. II, Classe Des Sciences Sociales, No. 11, Belgrade, 1990.

Serge Alain Mascheriakoff: "The Vaqaries of Administrative Legitimacy," *International Review of Administrative Sciences*, Paris, Vol.2, No. 56, 1990.

Modernizacija i društveni razvoj, Zbornik radova (priredio: Jovan Teokarević), *Stručna knjiga*, Beograd, 1990.

Jovan Mirić: *Sistem i kriza*, CEKADE, Zagreb, 1984.

Modernizacija upravne i pravosudne delatnosti, Zbornik radova, Beograd, 1971.

John Naisbitt: *Megatrendovi - Deset novih smjerova koji mijenjaju naš život*, Globus, Zagreb, 1985.

Eugen Pusić: *Društvena regulacija*, Globus, Zagreb, 1989.

David Rosenbloom: *Public Administration and Law*, New York-Basel, 1982.

Hendrik J. de Ru: "Progress, Benefits and Costa of Administrative Privatization," *International Revue of Administrative Sciences*, Vol. 56, No. 1, 1990.

Nikola Stjepanović, Stevan Lilić: *Upravno pravo*, Zavod za izdavanje udženika i nastavna sredstva, Beograd, 1991.

Richard Susskind: *Expert Systems in Law*, Clarendon Press, Oxford, 1990.

Summary

MODERNIZATION OF THE GOVERNMENT - CONCEPTUAL PRECONDITIONS

Modernization is a process of initiation and implementation of development and adaptability either within society as a whole, or with its particular segments. The experience and achievements of modern governments indicate that contemporary government structures and legal systems cannot be established by projecting models of government based on the authoritative structures and normative procedures. Within this context, the issue of modernization of the government and state structures in Serbia must be principally approached as a structural transformation not only of the existing conceptual framework (e.g. government as provider of public services), but also of partial solution as well, having in mind the standards of economic efficiency as references.